

O PODRIJETLU SARKOFAGA »DOBROG PASTIRA« U SPLITSKOJ KATEDRALI

Fabijan Veraja

O podrijetlu sarkofaga »Dobrog Pastira«, u kojem su kroz stoljeća bile pohranjene kosti sv. Dujma, Cvito Fisković je u svoje vrijeme napisao slijedeće: »Po toj vrsnoći (tj. umjetničkoj izradbi sarkofaga, moja op.), a i po mramoru, kojega u antičkoj Dalmaciji nije bilo, već je uvožen iz Italije, može se pretpostaviti, da je taj spomenik djelo ravenskih majstora. Vjerojatno je unesen iz Ravene, gdje su se u prvim stoljećima naše ere izrađivali slični starokršćanski sarkofazi, koji ne bijahu poput rimskih natrpani likovima. Ljudski lik u niši natkrivenoj školjkom, valoviti žljebići i krajnji izlijebanjani polustupići lisnati poluglavica i visokih profiliranih stopa, očiti su motivi, po kojima se može smatrati djelom ravenskih lapicida« (*Novi nalazi u splitskoj katedrali*, u *Bulletinu* Instituta za likovne umjetnosti JAZU, god. VI, br. 2, travanj 1958, str. 85).

Oslonivši se na gornje tvrdnje, i ja sam u *Zborniku u čast sv. Nikole Tavelića*, Rim 1970, str. 181, napisao, da je sarkofag »vjerojatno bio uvezen iz Ravene«, ali sam poslije u posebnom otisku iste studije (*Kapela sv. Venancija u Rimu i kult solinskih mučenika*) izostavio ovu rečenicu, jer sam u međuvremenu proučio radnju o ravenskim sarkofazima, koju je napisao prof. Giuseppe Bovini (*Sarcofagi paleocristiani di Ravenna. Tentativo di classificazione cronologica*, Citta del Vaticano, 1954). Rezultati Bovinijevih analiza, naime, nisu ni u kojem slučaju u prilog Fiskovićevu nagađanju o ravenskom podrijetlu splitskog sarkofaga. Evo zašto:

1. Nema sumnje, da su ravenski sarkofazi izgrađeni od *grčkoga* mramora (Bovini, n. dj., str. 79).
2. Najstariji ravenski sarkofazi potječu iz V. stoljeća, dok produkcija rimskih sarkofaga naglo prestaje koncem IV. ili najkasnije početkom V. stoljeća. (ibidem, str. 14). Stil i ikonografija ravenskih sarkofaga nema ništa zajedničko s rimskima, dok ima sličnosti sa sarkofazima, koji su nađeni na Istoku (ibidem, str. 78 sl).
3. Ono, što bi na prvi mah moglo izgledati u prilog ravenskom podrijetlu splitskog sarkofaga — »ljudski lik u niši natkrivenoj školjkom« (Fisković) — zapravo je jedan dokaz više za protivnu tezu. Na svim, naime, ravenskim sarkofazima ove vrste, tj. s nišom, koja je natkrivena školjkom, stožer je same školjke, po *istočnom* običaju, okrenut prema dolje (v. kod Bovinija, *Figure 12—22, 35, kao i 48, 52, 53*), dok je na splitskom sarkofagu stožer školjke na vrhu niše, kao što se to redovito vidi na *zapadnorimskim* sarkofazima (ibidem, str. 32).

Splitski je sarkofag, dakle, rimskog podrijetla, i to po stilu pripada prvom razdoblju rimskih starokršćanskih sarkofaga (III st.; usp. ibidem, str. 7), koji nisu natrpani likovima, nego imaju u sredini pročelja ljudski lik u stavu molitve ili medaljon, dotično školjku, s poprsjem pokojnika; sa strane su valoviti žljebići (kojih nema ni na jednom ravenskom sarkofagu!), a na rubovima stupići ili simbolične figure, dotično prizori iz Staroga ili Novoga zavjeta (ibidem, str. 10).

Jedinstveno je na splitskom sarkofagu to, što je Dobri Pastir prikazan bez ovce na ramenima, onako kao na freskama rimskih katakomba iz III. stoljeća, dok je na drugim poznatim sarkofazima redovito s ovcom na ramenima.

Splitski sarkofag, kao što je to i Fisković ustvrdio (n. dj., str. 84), ide među najstarije poznate starokršćanske sarkofage, pa već stoga nema nikakve veze s ravenskim sarkofazima, koji su svi kasnije izrađeni.